

สรุปและขอเสนอแนะ

การปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมได้เริ่มดำเนินการมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2518 โดยที่ก่อนหน้านั้นได้มีการจัดที่ดินให้แก่เกษตรกรหลายรูปแบบ อาทิเช่น สหกรณ์นิคม โดยกรมส่งเสริมสหกรณ์ นิคมสร้างตนเองโดยกรมประมงและกระทรวงมหาดไทย เป็นต้น แต่การจัดที่ดินเหล่านั้นมีวัตถุประสงค์ที่แตกต่างไปจากการปฏิรูปที่ดิน กล่าวคือ ไม่ได้เน้นให้เกิดการกระจายสิทธิการถือครองที่ดิน นอกจากนั้นการจัดที่ดินของหน่วยงานต่าง ๆ ดังกล่าวยังมีความแตกต่างกันในเรื่องคุณสมบัติของเกษตรกร สิทธิในที่ดินและขนาดที่ดินที่จัดให้เกษตรกร

ปัญหาและอุปสรรคของการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมที่เกิดขึ้นนับแต่เริ่มดำเนินการมาทำให้ไม่บรรลุวัตถุประสงค์เท่าที่ควร คือยังไม่มีมีการกระจายสิทธิการถือครองที่ดินให้แก่เกษตรกรผู้เช่าและผู้ไร้ที่ดินทำกินเท่าไรนัก ปัญหาและอุปสรรคที่สำคัญที่สุดคือนโยบายและกฎหมายทั้ง พ.ร.บ. การปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พ.ศ. 2518 และกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้อง ทั้งนโยบายและกฎหมายเป็นสิ่งที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกันมาก โดยที่กฎหมายเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการดำเนินงาน หากกฎหมายไม่เอื้ออำนวยแล้วย่อมทำให้เกิดปัญหาในการดำเนินงาน ในขณะที่เกี่ยวกันหากนโยบายไม่กำหนดแน่นอนว่าจะต้องดำเนินการให้ได้อย่างจริงจังแล้ว การแก้ไขกฎหมายให้เกิดความสะดวกในการดำเนินงานก็ไม่อาจกระทำได้

นโยบายการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมก่อให้เกิดปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานเนื่องจากสาเหตุสำคัญ 2 ประการคือ การขาดความจริงใจของรัฐบาล ต่อนโยบายการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม แมว่าจะมีกฎหมายกำหนดแน่นอนว่าต้องทำการปฏิรูปที่ดิน โดยการกำหนดนโยบายแผนงานไว้มากกว่างบประมาณที่จัดสรรให้

สำนักงานปฏิรูปที่ดินไว้แล้ว รวมทั้งได้มีการแต่งตั้งผู้แทนโดยตรงของนายกรัฐมนตรื
 เขาควบคุมการดำเนินงาน แต่รัฐบาลไม่ได้ให้ความสนใจอย่างจริงจังต่อการ
 ปฏิรูปที่ดิน ส่วนสาเหตุประการที่สอง คือ ความสับสนและขาดการต่อเนื่องใน
 นโยบายทำให้เกิดความลังเลในระหว่างปฏิบัติงานและเกิดความล่าช้าในการ
 ดำเนินงาน ทำให้เจ้าของที่ดินสามารถหลีกเลี่ยงกฎหมาย ยังผลให้สำนักงาน
 ปฏิรูปที่ดินไม่อาจซื้อที่ดินเอกชนได้ตามเป้าหมายเพราะรัฐบาลขาดความตั้งใจ
 จริงที่จะเวนคืนที่ดินเพื่อการปฏิรูปที่ดิน ส่วนเกษตรกรเองก็ขาดความมั่นใจใน
 นโยบายปฏิรูปที่ดิน จึงไม่เห็นความสำคัญและไม่ให้ความร่วมมือกับการปฏิรูปที่ดิน
 เพื่อเกษตรกรรวมเท่าที่ควร

ปัญหาและอุปสรรคที่สำคัญรองลงมาจากปัญหาด้านนโยบาย คือ ปัญหา
 ทางด้านกฎหมายพระราชบัญญัติการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกร พ.ศ. 2518 คร่า
 ขึ้นมาโดยที่มีข้อบกพร่องของกฎหมายมาก ทำให้เป็นปัญหาในการปฏิบัติงานและพระราช
 บัญญัติอื่นที่เกี่ยวข้อง อาทิเช่น กฎหมายที่ดินก็เป็นสาเหตุให้งานแบ่งแยกกรรมสิทธิ์
 ในที่ดินเขตปฏิรูปที่ดินล่าช้า การเสนอขอแก้ไขกฎหมายเพื่อให้การดำเนินงาน
 สะดวกขึ้นได้กระทำมาตลอดเวลานับแต่ปี พ.ศ. 2518 ซึ่งเป็นปีแรกของการปฏิรูป
 ที่ดินจนกระทั่งถึงปัจจุบัน แต่การแก้ไขดำเนินการได้เพียงครั้งเดียวในปี 2519
 และแก้ไขได้เพียงส่วนย่อยเท่านั้น กฎหมายจึงเป็นปัญหาและอุปสรรคในการจัด
 ซื้อที่ดินและการให้กรรมสิทธิ์ในที่ดินแก่เกษตรกรในที่ดินของรัฐ ซึ่งสำนักงานการ
 ปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรได้ประกาศเป็นเขตปฏิรูปที่ดินไว้จำนวนเนื้อที่หลายล้านไร่

ปัญหาและอุปสรรคทางด้านนโยบายและกฎหมายเป็นปัญหาที่สำคัญที่สุด
 ซึ่งหากมีการแก้ไขปัญหาทั้งสองนี้ได้แล้วปัญหาอื่น ๆ ที่เกิดขึ้นไม่ว่าจะเป็นปัญหา
 และอุปสรรคจากเกษตรกร เจ้าของที่ดินหรือการบริหารงานของสำนักงานการ
 ปฏิรูปที่ดินย่อมจะแก้ไขได้ง่ายตามไปด้วย เพียงแต่รัฐบาลมีความจริงจังที่จะ

ดำเนินการปฏิรูปที่ดินให้บรรลุเป้าหมายแท้จริง โดยการกำหนดนโยบายที่แน่นอน
เด็ดขาด และแก้ไขกฎหมายให้เอื้ออำนวยต่อการปฏิบัติงาน อนุมัติงบประมาณ
และอัตราค่าสิ่งให้เพียงพอแก่การปฏิบัติงาน กำหนดมาตรการที่เด็ดขาดในการ
จัดซื้อและเวนคืนที่ดิน ตรวจสอบ ควบคุมการดำเนินงานปฏิรูปที่ดินอย่างใกล้ชิด
รวมทั้งคัดเลือกผู้บริหารงานที่มีความรู้ความสามารถเหมาะสมในการดำเนินงาน
อย่างแท้จริง ส่วนการแก้ไขกฎหมายให้เอื้ออำนวยต่อการปฏิปดินนั้น ควร
แก้ไขมาตราต่าง ๆ ที่เป็นอุปสรรคในการปฏิรูปที่ดินดังกล่าวไว้ข้างต้นซึ่งเป็นสิ่ง
ที่ควรกระทำอย่างเร่งรีบ และในระยะยาวควรร่างกฎหมายปฏิรูปที่ดินเพื่อ
เกษตรกรรมใหม่ให้สามารถเป็นเครื่องมือในการดำเนินงานของทุกหน่วยงานที่จัด
ที่ดิน ซึ่งเป็นเรื่องที่ควรมีการพิจารณาอย่างกว้างขวางต่อไปโดยนักกฎหมาย

ขอเสนอแนะ

1. การทำความเข้าใจและเผยแพร่นโยบายการปฏิรูปที่ดิน

บุคคลผู้มีอำนาจกำหนดนโยบายระดับรัฐได้แก่คณะรัฐบาลและรัฐสภา
บุคคลสองคณะนี้จะต้องเป็นผู้ที่เข้าใจและมองเห็นความจำเป็นของการปฏิรูปที่ดิน
เพื่อชักจูงให้สนับสนุนการปฏิรูปที่ดินตั้งแต่การออกกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับ
ตลอดจนงบประมาณ นอกจากนี้ยังมีผู้กำหนดนโยบายระดับปฏิบัติได้แก่ คณะกรรมการ
ปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม และคณะกรรมการปฏิรูปที่ดินจังหวัด ซึ่งพระราช
บัญญัติการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พ.ศ. 2518 กำหนดให้มอำนาจหน้าที่ความ
รับผิดชอบในการกำหนดนโยบายให้ความเห็นชอบแผนงาน บุคคลเหล่านี้จะต้อง
มีความรู้ความเข้าใจในการปฏิรูปที่ดินเป็นอย่างดี เพื่อช่วยให้การปฏิรูปที่ดิน
ดำเนินไปในทางที่ถูกต้องรวดเร็วและทันต่อเหตุการณ์ด้วย นอกจากนี้ผู้มีอำนาจ
กำหนดนโยบายโดยตรงที่กล่าวมาแล้ว ประชาชนทั่วไปหากเห็นความจำเป็น

ของการปฏิรูปที่ดินก็สามารถเป็นพลังผลักดันให้เกิดการปฏิรูปที่ดินอย่างจริงจังได้ โดยการเรียกร้องผ่านผู้แทนราษฎรและสื่อมวลชน เพื่อสนับสนุนค่านงบประมาณ และกฎหมายควบคุมการบริหารงานใหม่บรรลุผลสำเร็จ

เมื่อผู้กำหนดนโยบายและประชาชนต่างเห็นพ้องกันว่าจำเป็นจะต้อง รับผิดชอบต่อปฏิรูปที่ดินในประเทศไทย นโยบายการปฏิรูปที่ดินจะต้องถูก กำหนดอย่างแน่นอนและมีมาตรการที่เข้มแข็งเด็ดขาด ประการแรกจะต้องหยุด การประกาศเขตปฏิรูปที่ดินในที่ของรัฐคงแต่บัดนี้เป็นต้นไปจนกว่า ส.ป.ก. จะแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ได้เรียบร้อย ประการที่สองเร่งดำเนินการด้านกาพัฒนาต่าง ๆ เพื่อเพิ่มพูนรายได้ให้แก่เกษตรกร เพื่อที่จะสามารถลดขนาดครอบครองที่ดินลงได้

2. การประกาศเขตปฏิรูปที่ดิน

การประกาศเขตปฏิรูปที่ดินในที่เอกชนเป็นสิ่งที่ต้องดำเนินการให้ ขยายขอบเขตออกไปทั่วประเทศ เพื่อแก้ไขความเดือดร้อนของเกษตรกรที่เป็น ผู้เช่าที่ดินซึ่งไม่ได้รับความเป็นธรรมและเสียเปรียบจากระบบการเช่าที่ดินและการ จำหน่ายผลผลิตออกมา ดังเหตุผลในหมายเหตุท้ายพระราชบัญญัติการปฏิรูปที่ดิน เพื่อเกษตรกร พ.ศ. 2518 การปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรในที่ดินเอกชน รัฐบาลจะต้องอนุมัติเงินงบประมาณในการจัดซื้อที่ดินให้สอดคล้องกับแผนการดำเนินงานด้วย การขยายขอบเขตการปฏิรูปที่ดินในที่เอกชนให้กว้างออกไปทั่วประเทศ นี้จะช่วยทำให้บุคคลทั่วไปมีความเข้าใจเกี่ยวกับการปฏิรูปที่ดินดีขึ้น เพราะในปัจจุบัน นี้บุคคลส่วนใหญ่ยังคงมีความเข้าใจสับสนเกี่ยวกับการปฏิรูปที่ดิน การพัฒนาที่ดิน และการจัดรูปที่ดิน ซึ่งมีสาเหตุมาจากการที่การปฏิรูปที่ดินในปัจจุบันแทบจะไม่ได้แก้ไข ในเรื่องผู้เช่า การกระจายสิทธิในที่ดินดังเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติการปฏิรูป ที่ดินเพื่อเกษตรกร พ.ศ. 2518 นอกจากนั้นการขยายเขตปฏิรูปที่ดินให้กว้าง ขวางขึ้นทั่วประเทศในที่ดินเอกชนนี้ยังเป็นการแก้ปัญหาผู้ไรที่ดินทำกินซึ่งเป็นลูกจ้าง

ประกอบเกษตรกรรมที่มักจะไม่มีใครจัดการที่ดินให้เขาทำกิน ตามหลักเกณฑ์การคัดเลือกเกษตรกรที่กล่าวไว้ในขั้นตอนการดำเนินงานในบทที่ 2 ได้รับโอกาสในการจัดที่ดินทำกินเพิ่มมากขึ้นกว่าเดิม

3. การจ่ายค่าทดแทนที่ดิน

การกำหนดราคาประเมินที่ดินที่สำนักงานปฏิรูปที่ดินจะซื้อมาเพื่อดำเนินการปฏิรูปที่ดินนั้นเป็นราคาเฉลี่ยจากราคาตลาดของกรมที่ดิน ราคาที่ดินปานกลางของกรมการปกครองและมูลค่าผลผลิต ถึงรายละเอียดที่กล่าวไว้ในบทที่ 2 นั้น เป็นราคาที่ไม่ต่ำกว่าราคาตลาดมากนัก จนกระทั่งเป็นสาเหตุหนึ่งที่ถูกอ้างว่าเป็นอุปสรรคในการจัดซื้อที่ดินเอกชน แต่หากจะมีการพิจารณาอย่างแท้จริงแล้ว การคำนวณราคาที่ดินนำเอาปัจจัยอื่นมาเกี่ยวข้องด้วยเช่นทำเลที่ตั้ง ซึ่งเป็นสิ่งที่สมควรจะตัดออกเพราะทำให้ราคาที่ดินสูงขึ้นโดยไม่ได้เกิดประโยชน์ต่อการเกษตรของเกษตรกรเลย ทั้งนี้ควรที่จะให้ราคาที่ดินที่ ส.ป.ก. จะซื้อนั้นคิดจากมูลค่าผลผลิตแต่เพียงอย่างเดียวเพื่อให้เป็นภาระแก่เกษตรกรในการใช้จ่ายค่างานคืนแก่รัฐบาล และยังทำให้ง่ายต่อการคำนวณและลดภาระของรัฐบาลในการที่จะต้องหาเงินจำนวนมากมาซื้อที่ดินเอกชน ซึ่งอาจจะมีราคาแพงเพราะการเก็งกำไรหรืออื่นใดก็ตาม ทั้งนี้จะต้องกำหนดเงื่อนไขในการจ่ายเงินแก่เจ้าของที่ดินในกรณีการซื้อและการเวนคืนให้มีความแตกต่างกันมากกว่าเป็นอยู่ในปัจจุบัน โดยไม่จ่ายเงินสดให้แก่เจ้าของที่ดินเลย ในกรณีของการเวนคืนคงจ่ายให้เป็นพันธบัตรอย่างเดียว และในขณะเดียวกันจะต้องมีการเวนคืนที่ดินจากผู้ไม่ยอมขายที่ดินให้แก่ ส.ป.ก. ด้วย โดยการปฏิบัติจริงมีโครงการอ้างถึงเฉพาะในกฎหมายเพื่อเป็นแรงจูงใจให้เจ้าของที่ดินขายที่ดินให้แก่ ส.ป.ก.

4. การให้กรรมสิทธิ์ที่ดินแก่เกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดิน

เกษตรกรที่ได้รับการจัดที่ดินในเขตปฏิรูปที่ดินไม่ว่าจะเป็นที่ดินของรัฐหรือเอกชนควรได้รับสิทธิเช่นเดียวกัน โดยการเช่าซื้อที่ดินจากสำนักงานการปฏิรูป

ที่ดินเพื่อเกษตรกรรมโดยกรรมสิทธิ์นี้จะไม่สามารถทำการแบ่งแยกหรือโอนสิทธิ์
 ในที่ดินไปยังผู้อื่นได้ เว้นแต่เป็นการตกทอดทางมรดกแก่ทายาทโดยธรรมหรือ
 โอนไปยังสถาบันเกษตรกรหรือส.ป.ก. เพื่อไม่ให้ที่ดินต้องตกไปอยู่ในกรรมสิทธิ์
 ของเจ้าของที่ดินอีก เช่นเดียวกับที่เกิดขึ้นกับการจัดนิคมสร้างตนเองที่ให้โอนแก่
 สมาชิกนิคมและต้องเปลี่ยนมือไปผู้ที่ไม่ได้ทำการเกษตร เช่นนายทุนเงินกู้ เป็นต้น
 และเพื่อป้องกันการแบ่งแยกกรรมสิทธิ์ที่ดินให้ลูกหลานจนที่ดินนั้นมีขนาดที่ไม่เหมาะ
 กับการทำการเกษตรอีกต่อไป สิทธิ์ในที่ดินนี้จะต้องเป็นประเภทเดียวกันไม่ว่าจะเป็น
 เขตปฏิรูปที่ดินในภาคใดของประเทศ (โดยคำนึงถึงรายได้ของครอบครัวจาก
 การเกษตรเป็นหลัก) ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความเท่าเทียมกันในสังคม โดยที่ขนาด
 ของที่ดินอาจจะไม่เท่ากันก็ได้ เพราะความแตกต่างกันในสภาพภูมิประเทศ และ
 เป็นการยากที่รัฐบาลจะทำให้ที่ดินซึ่งเป็นปัจจัยหลักในการผลิตทางการเกษตร
 สามารถให้ผลผลิตได้เท่าเทียมกันเพราะเป็นเรื่องที่จะต้องใช้งบประมาณสูงมาก

5. การพัฒนาเกษตรกร

การพัฒนาตัวเกษตรกรเป็นสิ่งจำเป็นยิ่งเพื่อให้การเปลี่ยนแปลง
 ที่เกิดขึ้นจากการปฏิรูปที่ดินเป็นสิ่งที่เป็นไปได้ เกษตรกรจะต้องได้รับการฝึกอบรม
 ให้เห็นคุณค่าของการปฏิรูปที่ดิน เพื่อให้เกิดความร่วมมือในการดำเนินงานกับ
 เจ้าหน้าที่ของรัฐ และค้นคว้าเทคนิควิชาการใหม่ ๆ ในการผลิตที่ได้รับการ
 ส่งเสริมจากเจ้าหน้าที่ นอกจากนี้ยังต้องรู้จักรวมตัวกันให้เกิดพลังทางการเมือง
 ในการต่อต้านอิทธิพลของเจ้าของที่ดินและเรียกร้องให้รัฐบาลดำเนินการปฏิรูป
 ที่ดินและรักษาผลประโยชน์ที่เกิดจากการปฏิรูปที่ดิน การรวมกลุ่มเกษตรกรในที่นี้
 มิได้หมายความถึงเฉพาะแต่สหกรณ์การเกษตรในเขตปฏิรูปที่ดิน หากหมายความ
 รวมถึงกลุ่มเกษตรกรอย่างไม่เป็นทางการมีจำนวนสมาชิกไม่มากนักด้วย การพัฒนา
 ตัวเกษตรกรให้รู้จักการใช้บริการและเรียกร้องบริการจากรัฐโดยการส่งเสริม

ของเจ้าหน้าที่ปฏิรูปที่ดินในท้องถิ่น เพื่อให้เกษตรกรรู้สึกมีส่วนร่วมรับผิดชอบ
 ในโครงการปฏิรูปที่ดินนั้นจะเกิดขึ้นไม่ได้เลยถ้าเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองท้องถิ่นไม่
 เห็นความสำคัญของผู้นำท้องถิ่นและการรวมกลุ่มของเกษตรกร ฉะนั้นจึงควรมีการ
 ส่งเสริมให้เจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองเห็นความสำคัญของการรวมกลุ่มเกษตรกรเพราะการ
 รวมกลุ่มเกษตรกรจะช่วยพัฒนาตัวเกษตรกรในเรื่องของการยอมรับเทคนิคใหม่ ๆ
 ในการเกษตร โดยกลุ่มจะเป็นฐานในการส่งเสริมและเผยแพร่ให้ทั่วถึงทุก
 ครอบครัว เพื่อช่วยเจ้าหน้าที่ส่งเสริมของทางราชการซึ่งมีจำนวนจำกัด

6. การประสานงานในการดำเนินกิจกรรม

เนื่องจากการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมตามความหมายที่กฎหมาย
 กำหนดนั้นประกอบด้วยกิจกรรมหลายอย่างตั้งแต่การกระจายสิทธิการถือครองไป
 จนถึงการพัฒนาขั้นพื้นฐาน การจัดระบบการผลิตและจำหน่ายโดยสำนักงานการ
 ปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมต้องทำหน้าที่เป็นเพียงผู้ประสานงานในการพัฒนา
 ต่าง ๆ โดยมีหน่วยงานอื่นเป็นผู้กระทำทั้งที่เป็นหน่วยงานในสังกัดกระทรวงเกษตร
 และสหกรณ์ด้วยกันและกระทรวงอื่น ๆ อาทิเช่น การส่งเสริมสหกรณ์ โดยกรม
 ส่งเสริมสหกรณ์ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ การรังวัดแบ่งแปลงกรรมสิทธิ์โดย
 กรมที่ดินกระทรวงมหาดไทย เป็นต้น ทำให้เกิดปัญหาในการประสานงานระหว่าง
 หน่วยงานราชการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง หากสำนักงานปฏิรูปที่ดินจะดำเนินกิจกรรม
 ต่าง ๆ เองเพื่อแก้ไขปัญหากการประสานงานจะต้องประสบปัญหาในเรื่องงบประมาณ
 ซึ่งจะเพิ่มขึ้นมากโดยเฉพาะการพัฒนาขั้นพื้นฐานในที่ดินของรัฐ จึงต้องแสวงหาวิธีการ
 รวมหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการปฏิรูปที่ดินและจัดที่ดินทั้งหมด เขาคอยกันในรูปแบบของ
 ทบวงการที่ดินแห่งชาติ เพื่อให้มีผู้มีอำนาจสั่งการเพียงคนเดียว คือ ปลัดทบวง
 และเพื่อให้มีงบประมาณเดียวกันเพื่อการดำเนินงานก็จะทำให้มีการประสานงาน
 กันดียิ่งขึ้น อีกทั้งยังจะทำให้การดำเนินงานเป็นรูปแบบเดียวกัน ขจัดความเหลื่อมล้ำ

ระหว่างประชาชน การดำเนินงานในลักษณะองค์กรเดี่ยวเช่นนี้จะช่วยจัดปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจากการบริหารงานในรูปคณะกรรมการ โดยยกเลิกระบบคณะกรรมการไปได้ เพื่อให้การดำเนินงานรวดเร็วยิ่งขึ้นด้วย เพราะผู้มีอำนาจวินิจฉัยสั่งการเป็นผู้มีอำนาจสูงสุดคนเดียว คือปลัดทรวง แต่ในขณะที่เดียวกันก็ต้องคำนึงว่า การปฏิรูปที่ดินเป็นงานที่ต้องดำเนินการในท้องถิ่น ด้วยเหตุนี้ความสำคัญจึงอยู่ที่ประชาชนในท้องถิ่น ดังนั้นการบริหารงานจึงต้องมีลักษณะกระจายอำนาจให้แก่หน่วยงานในท้องถิ่น คือ สำนักงานการปฏิรูปที่ดินจังหวัดและเกษตรกรให้มีอำนาจในการกำหนดแผนงานที่ตรงกับความต้องการแท้จริงของเกษตรกร โดยอาศัยกลุ่มเกษตรกรตั้งโคกกลางแล้วข้างตน

การจัดตั้งทบวงที่ดินเป็นมาตรการแก้ไขปัญหาที่จะต้องใช้ระยะเวลาในการพิจารณา ดังนั้นในระยะที่ยังไม่มีทบวงที่ดินควรใช้วิธีการอื่นเพื่อแก้ไขปัญหาในเรื่องการประสานงานครั้งนี้คือ ประการแรกอาศัยการควบคุมทางด้านงบประมาณ โดยให้สำนักงานประมาณควบคุมการจ่ายเงินของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานปฏิรูปที่ดิน โดยสำนักงานประมาณจะอนุมัติเงินให้หน่วยงานที่รวมดำเนินการเกี่ยวข้องของตอเมื่อสำนักงานปฏิรูปที่ดินขอให้ดำเนินการเท่านั้น มิฉะนั้นแล้วสำนักงานประมาณจะไม่อนุมัติเงินดำเนินการ วิธีการนี้จะทำให้โครงการพัฒนาต่าง ๆ เป็นไปเพื่อตอบสนองการปฏิรูปที่ดินเท่านั้น

อีกประการหนึ่งที่จะกระทำได้คือการกำหนดแผนการดำเนินงานทั้งหมดในเขตปฏิรูปที่ดินแต่ละแห่งว่าจะต้องดำเนินการอย่างไร เมื่อไร เพื่อที่จะได้ส่งแผนงานนั้นให้แก่หน่วยงานที่ประสานการดำเนินงานนำไปจัดตั้งงบประมาณและเป็นส่วนหนึ่งของแผนงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องด้วย

สรุป

ปัญหาและอุปสรรคของการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมในประเทศไทยจะแก้ไขให้ประสบความสำเร็จในการกระจายสิทธิการถือครองที่ดินได้ก็ต่อเมื่อรัฐบาลมีความจริงจังที่จะแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างแท้จริง ทั้งที่เกิดจากผู้กำหนดนโยบาย เกษตรกรเจ้าของที่ดิน และเจ้าหน้าที่ปฏิบัติ พร้อมทั้งกำหนดวิธีการหรือมาตรการต่าง ๆ เพื่อสนับสนุนการดำเนินงานปฏิรูปที่ดินด้วยโดยอาศัยกฎหมายที่เอื้ออำนวย การดำเนินงาน การกำหนดขนาดการถือครองสูงสุดในที่ดินเพื่อเกษตรกรรมที่บุคคลจะพึงมีได้ ในขณะที่เดียวกันก็เก็บภาษีที่ดินเพื่อเกษตรกรรมจากเจ้าของที่ดินผู้ไม่ได้ทำประโยชน์ด้วยตนเองในอัตราที่สูงมาก เพื่อป้องกันมิให้บุคคลสะสมที่ดินและกำหนดขนาดการถือครองต่ำสุดในที่ดินเพื่อเกษตรกรรมด้วย เพื่อป้องกันการแบ่งแยกที่ดินจนมีขนาดที่ไม่เหมาะสมกับการเกษตร ศาลเกษตรเป็นมาตรการอีกอย่างหนึ่งที่ช่วยสนับสนุนการดำเนินงานเพื่อพิจารณาคดีความเกี่ยวกับที่ดินเพื่อเกษตรกรรม ปลายปัญหาหนี้สินของเกษตรกร อย่างไรก็ตามการสนับสนุนของรัฐบาลต่อการปฏิรูปที่ดินจะต้องเป็นนโยบายที่มั่นคงและมีการดำเนินงานอย่างต่อเนื่องด้วย

นอกจากนั้นเกษตรกร เจ้าของที่ดิน และบุคคลทั่วไปควรจะต้องได้รับการชักจูงให้เห็นด้วยกับการปฏิรูปที่ดินจนกระทั่งสนับสนุนการดำเนินงาน ดังนั้นการปฏิบัติต่อเจ้าของที่ดินและเกษตรกรจะต้องระมัดระวังโดยยึดถือหลักของความเสมอภาค ยุติธรรมเสมอไป ในขณะเดียวกันการบริหารงานปฏิรูปที่ดินเป็นสิ่งสำคัญเช่นเดียวกันที่จะกำหนดความสำเร็จของการปฏิรูปที่ดิน โดยที่แผนงานปฏิรูปที่ดินจะต้องกำหนดการกระทำและระยะเวลาไว้อย่างชัดเจนการปฏิรูปที่ดินเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาการเกษตร ดังนั้นจึงควรพิจารณาถึงนโยบายกำหนดราคาสินค้าที่เกิดขึ้นเนื่องจากเกษตรกรทำงานหนักเพื่อเพิ่มผลผลิตพร้อมทั้งปริมาณและคุณภาพ อุตสาหกรรมการเกษตรที่จะใช้ผลผลิตในท้องถิ่นเป็นวัตถุดิบ

เพื่อเพิ่มตลาดและเป็นแหล่งแรงงานนอกการเกษตร การให้สินเชื่อเพียงพอกับ การเปลี่ยนแปลงการผลิตเทคโนโลยีทางการเกษตร การตลาด และการเก็บ รักษาผลผลิต สิ่งเหล่านี้จะต้องมีการวางแผนไว้เป็นอย่างดี และในขณะที่ การปฏิรูปที่ดินเป็นการพัฒนาชนบทด้วย ดังนั้นการจํากัดการเพื่อตอบสนอง การพัฒนาชุมชนโดยกระจายอำนาจการบริหารงานจึงต้องมีอยู่ควบคู่กันไปกับ การวางแผนอัตรากำลังและงบประมาณโดยมีการควบคุมประเมินผลงานทั้งตลอด โครงการทั้งหมด และประเมินผลเฉพาะส่วนเพื่อนำมาใช้ในการปรับปรุงแก้ไข และวางแผนต่อไปด้วยเพื่อให้บรรลุเป้าหมายสุดท้ายของการปฏิรูปที่ดินคือเกิดการ กระจายรายได้เท่าเทียมกัน และการเพิ่มคุณภาพในสังคมพรอมกันไปด้วย เพื่อป้องกันมิให้ความก้าวหน้าที่เกิดจากการปฏิรูป การถือครองที่ดิน และการ ผลิตนำไปสู่การปฏิวัติเนื่องจากประชาชนเรียนรู้จักการเรียกร้องบริการจากรัฐ แต่รัฐไม่อาจตอบสนองความต้องการเหล่านั้นได้ทันเวลา.